

11. Pil'skiy P. P. Potemkin. In: Pil'skiy P. Zatumaniivshiyshysya mir. Riga: Gramatu Draugs, 1929, p. 93-98.
12. Potemkin P. Grekh peredelok. In: Nashe slovo, 1921, 2 iyulya, p. 3.
13. Potemkin P. P. Izbrannye stranitsy. Parizh, 1928.
14. Potemkin P. Matros Petrishchenko. In: Nashe slovo, 1921, 26 marta, p. 2.
15. P.P.P. Poslednie dni tsarya. In: Nashe slovo, 1921, 5 yanvary, p. 2-3.
16. Slavic Almanac. The south African Journal for Slavic, Central and Eastern European Studies. 2010. Vol. 16, № 2; 2011. Vol. 17, № 1.
17. Timenchik R. D. Potemkin. In: Russkie pisateli. 1800-1917. Biograficheskiy slovar'. T. 5. M.: Bol'shaya rossiyskaya entsiklopediya, 2007, p. 120-122.
18. Fedorov V. G. Emigrantskie pisateli o sebe. Molva

(Varshava), 1934, 28 yanvary. In: V poiskakh minuvshego. Iz zhizni pusskogo zarubezh'ya. Avtor-sostavitel' V. P. Nechaev. M.: Knizhnitsa - Russkiy put', 2011, p. 592-593.

19. Chernyy A. Put' poeta. Potemkin P. P. In: Izbrannye stranitsy. Parizh, 1928, p. 5-9.

Olga Garusova (Chișinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Ольга Гарусова (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Olga Garusova (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: garusovaolga@mail.ru

Irina IJBOLDINA

UNELE ASPECTE ALE „CULTURII COTIDIANULUI” SOCIETĂȚII BASARABENE DIN ANII '20 AI SECOLULUI AL XX-LEA ÎN SCHIȚELE LUI LEONID DOBRONRAVOV (DONICI)

Rezumat

Unele aspecte ale „culturii cotidianului” societății basarabene din anii '20 ai secolului al XX-lea în schițele lui Leonid Dobronravov (Donici)

În articol sunt examinate reflectările unor aspecte ale „culturii cotidianului” a societății basarabene din anii '20 ai perioadei interbelice, în opera publicistică a lui Leonid Dobronravov (Donici). Obiect al cercetării este însuși autorul, la dimensiunea umană în circumstanțele subiective ale vieții sociale și culturale și interpretările sale ale acestor circumstanțe, fapt ce permite reconstituirea atmosferei timpului istoric concret (primii ani de cotitură ai perioadei interbelice), precum și cercetarea particularităților formării mentalității basarabene.

Cuvinte-cheie: „cultura cotidianului”, mentalitate basarabeană, perioada interbelică, moștenire literară, publicistică.

Резюме

Отражение некоторых аспектов «культуры повседневности» бессарабского общества 1920-х гг. в публицистике Леонида Добронравова (Донича)

В статье рассматривается отражение некоторых аспектов «культуры повседневности» бессарабского общества 1920-х гг. в публицистике Леонида Добронравова (Донича). Объектом исследования является сам автор как человек в субъективных обстоятельствах социальной и культурной жизни и его интерпретации этих обстоятельств, что дает возможность воссоздавать атмосферу конкретного исторического

времени (начальные годы переломного межвоенного периода), а также изучить особенности и своеобразие формирования бессарабского менталитета.

Ключевые слова: «культура повседневности», бессарабский менталитет, межвоенный период, литературное наследие, публицистика.

Summary

The reflection of some „everyday culture” aspects of the Bessarabian society of the 1920s of the interwar period in the journalistic works of Leonid Dobronravov (Donici)

The article examines the reflection of some „everyday culture” aspects of the Bessarabian society of the 1920s of the interwar period in the journalistic works of Leonid Dobronravov (Donici). The object of this study is the author himself, as a person in the subjective circumstances of social and cultural life, and his interpretation of these circumstances. This makes possible to recreate the atmosphere of a particular historical time (the early years of the turning point of the interwar period), and to explore the features and the originality of the formation of the Bessarabian mentality.

Key words: „everyday culture”, Bessarabian mentality, inter-war period, literary heritage, journalism.

Noțiunea de „cultură a cotidianului” a fost utilizată în discursurile filosofice în contextul categoriei existenței ca element al antinomiei „cotidian-sărbătoare” [22, p. 122]. În continuare, noțiunea a fost folosită ca o de

semnare a unui palier cultural separat, iar la etapa actuală a dezvoltării științelor umanistice – ca un criteriu și o sursă de cunoaștere și cercetare a vieții umane în diverse etape ale evoluției sale. „Cultura cotidianului” există doar în contextul unei epoci istorico-culturale concrete: elementele sale sunt percepute de oameni ca o lume integrală de deprinderi evidente (inclusiv mentale), care nu pot fi puse la îndoială. Coagularea unei direcții precum istoria cotidianului cuprinde o serie de școli formate având ca obiect de cercetare viața cotidiană a societății. Unul dintre specialiștii consacrați ai cercetării cotidianului, N. N. Kozlova, menționează că, cotidianul este un univers vital sociocultural integral, ce se manifestă în funcționarea societății ca „o condiție firească și evidentă a activității umane” [20, p. 254-255]. Cotidianul, fiind foarte variat în manifestările sale și foarte dificil de a fi surprins la nivel de interpretare și definiție, în multiplele abordări ale cercetătorilor – este însăși viața individului, influența sa asupra formațiunii sociale a „cotidianului”, este, mai întâi de toate, o modalitate anume de construcție a realității [17, p. 296-392]. Anume însemnele unui timp determinat (elementele vestimentației, operele de artă, portretele unor personalități politice și culturale, modalități de exprimare, obiectele cotidiene, denumirile geografice etc.) constituie criteriul de bază pentru identificarea timpului istoric concret și a identității cultural-etnice. Particularitățile culturii cotidianului a unei perioade istorice concrete sunt păstrate și transmise într-o măsură substanțială de către literatura sa.

În actualul demers, propunem examinarea unor aspecte ale „culturii cotidianului” a societății basarabene din perioada interbelică (1918–1940) prin optica moștenirii literare a scriitorului Leonid Dobronravov (Donici).

În anii '20 ai secolului al XX-lea înregistrăm la Chișinău o înviorare nemaivăzută până aici a vieții literare: *La Chișinău scriu, precum vorbesc, scriu nu numai în ziarele locale, dar și în operele complete, balzac-ii și george sand-zii chișinăuieni. La Chișinău este așa o abundență de genii, încât și macrourele în prăvălii sunt învelite în creații poetice*, – își amintea A. M. Fiodorov [25, p. 3].

Aici e necesar de remarcat că perioada interbelică a literaturii ruse din Basarabia diferă substanțial de procesul literar general, în primul rând, din cauza schimbărilor politice majore, Basarabia intrând în componența României. În această perioadă, la Chișinău apar cca 40 de ziare în limba rusă, în care erau publicate operele scriitorilor ruși emigranți. Literatura rusă locală se îmbogățește grație prezenței în „emigrarea basarabeană” a unui număr considerabil de scriitori, publiciști și oameni de arte ruși de renume (creația lor fiind reflectată de edițiile periodice locale), fapt ce a influențat decisiv nivelul culturii și literaturii ruse din Basarabia. În anii '20-'30, Basarabia a jucat rolul unei zone de tranzit pentru emigrația rusă, care se reține aici înainte de a-și

continua cale și a se stabili definitiv undeva la Paris sau Berlin, lăsând o urmă notabilă asupra vieții culturale din regiune. La rușii „basarabeni” se adaugă cei veniți în urma instaurării puterii sovietice în Rusia, apoi în Ucraina, deci cei care într-un fel sau altul devenise incompatibili cu noua putere ce s-a stabilit în patria lor. O parte din ei, precum s-a menționat, au urmat mai departe spre direcția Occidentului, alții s-au stabilit definitiv în Basarabia [24, p. 121].

În istoria culturii din Basarabia acestei perioade, lui Leonid Mihailovici Dobronravov, pe care basarabeni îl numesc cu nume dublu – Dobronravov-Donici¹, îi aparține un loc deosebit: scriitor rus, iar apoi și român, publicist, dramaturg, regizor, el a colaborat mult și fructuos cu ziarele basarabene, în edițiile ruse și românești. În cazul nostru, insistăm asupra creației publicistice a lui Leonid Dobronravov, care introducea în textele operelor sale memorii cu caracter documentar.

Astfel, în operele publicistice ce cuprindeau mai multe genuri ale lui L. Dobronravov – schițe, foiletoane, pamflete, eseuri – este prezentată „cultura cotidianului” ce caracterizează viața spațiului sociocultural chișinăuian, devenit centrul provinciei orientale a României Mari. Acest fenomen este prezentat nu numai din punctul de vedere al unui emigrant rus, reprezentat al unei alte dimensiuni naționale, sociale și culturale, cu care Leonid Dobronravov a fost identificat în virtutea factorilor determinanți externi și interni, dar și al unui basarabean de origine, deci reprezentant al două lumi artistice concomitente: ruse și românești. În centrul atenției cercetării noastre este însuși autorul, ca personalitate în circumstanțele subiective ale vieții sociale și culturale, și interpretările sale ale acestor circumstanțe. Ne vom referi asupra unui număr de opere publicistice ale scriitorului create în așa-numita „perioadă chișinăuiană” a sa (1918–1924). În 1918, el se întoarce la Chișinău din Petrograd și, în schița de încheiere a ciclului „Din Petrograd în Basarabia”, pentru prima dată se adresează temei „viața la Chișinău”, printre altele caracterizând orașenii: *Locuitorul Chișinăului – o ființă care precum-pănit se lamentează. Acolo unde altul ar fi tăcut, strângând dinții și acumulând dreapta mânie – chișinăuianul se scâncește, se tânguiește, suspină de scumpenie, viața grea etc. etc., ca și cum nefiind în stare să ridice capul și să cuprindă cu privirea și ceea ce este în afara cotețului său* [3, p. 2].

Către acest timp, scriitorul, publicistul și omul de teatru Leonid Dobronravov era deja o figură destul de cunoscută și solicitată la Petersburg – Petersburgul „secolului de argint” – centrul cultural, literar, artistic, științific, filosofic etc. al marelui imperiu. Din această agitată viață cotidiană a capitalei el se pomeneste într-o lume diametral opusă – a unui cotidian provincial, marcat și de specificul etno-social și politic basarabean. „Provincia” este opusul modului de viață metropolitan, iar „provincialul” este purtătorul acestui mod de viață. În literatura rusă clasică

(I. S. Aksakov, N. V. Gogol, N. S. Leskov, A. S. Pușkin, M. E. Saltikov-Șcedrin, G. I. Uspenski, A. P. Cehov) au fost pregnant evidențiate trăsăturile provincialului: omului de cultură elementară, filistin, conformist tipic, care se teme de puternicii acestei lumi; omului ce se prosterna în fața a tot ce era „metropolitan” și „de modă nouă”. Literatura rusă, critica literară, publicistica abundă de expresii ale unor aprecieri emoționale ale provinciei, ca fenomen patriarhal-gentilic, tradiționist și chiar arhaic. Toate acestea l-au întâmpinat pe L. Dobronravov în Basarabia. Cu aprecieri deosebit de caustic, scriitorul a „săgetat” domeniul „cotidianului sociocultural”. Astfel, de exemplu, în nota despre tablourile pictoriței N. Ivanova („Bucurie neașteptată. În studioul lui N. Ivanova”), el exclamă: *La Chișinău nu sunt expoziții, dar când arareori totuși se întâmplă – atâta praf sumbru de intrigi mărunte le înconjoară cu un nor intransparent, încât se încețoșează însuși sensul clar și luminos al evenimentului artistic* [6, p. 3]. La Petersburg, Dobronravov a fost membru al comitetului teatrelor de stat, redacta secțiunile teatrale în reviste cunoscute. Aici, la Chișinău, el încerca să se apropie de idealul atmosferei artistice metropolitane, fapt ce-i explică intransigența în aprecierile boemei locale: *Cu regret, la Chișinău lipsește concurența actoricească liberă, competiția artistică, datorită aceluși număr infim de persoane ce pretind la titlul de artist, actor. Din această cauză nu avem o viață artistică dezvoltată, atmosferă artistică. Din această cauză filistinii, care s-au lipit de artă, de fiecare dată cântă mai rău, interpretează mai rău <...> și atunci când se ocupă de artă ei parodiază obraznic și îngâmfat, schimonosind mărețele modele, ei profanează arta deja doar prin faptul că se apropie de ea* [2].

În perioada chișinăuiană a vieții sale, spre deosebire de cea din Petersburg, Leonid Dobronravov nu participă direct la viața politică: *Eu nu mă ocup de politică, scrie el, dar cât e de amuzant să privești luptele și îmbrâncelile politice, să urmărești psihologia actorilor noștri politici*. Din astfel de observații apar foiletoanele sale politice în ziarul „Bessarabia” din 1922. Subiectele pentru aceste texte sunt furnizate de evenimentele istorice ce derulau în acel moment la București și impactul lor asupra vieții social-politice și a cotidianului Chișinăului. Din ianuarie 1922 începe o nouă perioadă în viața politică românească, guvernarea liberalilor (1922–1928). Raportul dintre universul artistic al scriitorului și istoria reală sunt reflectate în operele „Sfaturile regelui”, „Indignatul”, „Nerușinarea”. Leonid Dobronravov, precum reiese din publicațiile sale, întâmpină cu entuziasm schimbările. „Sfaturile regelui”, foileton-comentariu scris în acel moment istoric, reflectă reacția scriitorului la evenimentul încoronării oficiale a regelui Ferdinand I în 1922, reflecțiile sale apreciative, de exemplu, despre faptul că *discursul regelui a provocat o adâncă satisfacție în toată țara și precum că cuvintele regelui sunt foarte scumpe pentru basarabeni, istoviți de jugul cinicilor și hoților*. Din câte se vede, scriitorul a perceput cu satisfacție discursul regelui, numind sfatu-

rile sale noului guvern *busolă, care trebuie să indice noua direcție, noul curs al vieții*. Se încheie foiletonul cu un apel edificator: *Nu relațiile și interesele politice ale unor grupuri distincte trebuie să guverneze țara și poporul, dar principiile morale*.

Chipul publicistic (mai ales în genurile literar-publicistice precum schița, foiletonul, pamfletul) devine elementul principal al operelor literare, la baza cărora se află caracterul artistico-documentar de reflectare a realității. Specificul momentul artistic, de asemenea, se manifestă în schiță și prin reflecția figurativă a faptelor, și prin modalitățile speciale de actualizare a individualității de autor, și prin caracterul de afișare a diverselor principii estetice, legate de selectarea unor procedee artistice concrete, și prin modul de cunoaștere figurativă a lumii, și prin poetica scrisului documentar [18, p. 147]. În foiletoanele politice „Indignatul” și „Nerușinarea”, scrise în ajunul campaniei electorale în capitala Basarabiei, Dobronravov reflectă stările de spirit colective ale mediului politic activ al Chișinăului – *publicului ce face politică sau are tangență cu ea*. Este ridiculizat tipul de activist-elector, care, *până la nebulie, până la stropirea entuziasmată cu saliva*, se bucură de căderea guvernului generalului Averescu și cu *înduioșare roză idilică* admira numirea noului guvern („Indignatul”) și demască impietatea politicilor locali, care, în opinia sa, erau oameni „vidați spiritual” („Nerușinarea”) [6, p. 3].

Leonid Dobronravov în permanență a suferit impactul diverselor elemente ale culturii cotidianului, care, în final, i-au hărăzit destinul (familiale, orășenești, religioase, teatrale, politice, precum și cele ale vieții literare din Petersburg, Chișinău și Paris). În viața sa la Chișinău, elementele „culturii cotidianului” legate, în afară de cea teatrală, de activitatea literară, ocupau un loc însemnat. Ultimele ne acordă o impresie despre viața literar-publicistică a Chișinăului de la începutul anilor '20, ai cărei eroi sunt scriitori, critici, ziariști și personaje politice reale.

Scrisoarea-pamflet „Cap de acuzație” este scrisă de Dobronravov ca răspuns la hărțuirea din partea ziarului „Nașe slovo”. Corespondentul anonim, cu un pseudonim caracteristic – „Filistinul”, acuză scriitorul pentru faptul că colegii săi, prietenii, S. V. Bogdanovici și Jaque Nouar prea elogios scriu despre el în presă, iar el, printre altele, a colaborat la cenzură pe timpul lui Ciugureanu. El era învinuit că face prea multă publicitate, sie și prietenilor săi, este fără discernământ în alegerea ziarelor și este arogant față de intelectualitatea locală. Dobronravov confirmă că, realmente, în capitală, scriitorii constituie „ca și cum un ordin literar”, unde nu au acces cei neinițiați. Celelalte învinuiri însă le declină scrupulos pe puncte:

1. *Pe timpul lui D. A. Ciugureanu, n-am avut serviciu la cenzură, dar redactam ziarul „Golos Kișineva”, închis la nr. 5 de către D. A. Ciugureanu <...> Am slujit la biroul de presă și cenzură pe timpul generalului Art. Voitoianu – octombrie și noiembrie 1918. Niciodată n-am*

negat acest lucru.

În același timp am colaborat la ziarul local „Svobodnaia Măsli”.

2. „Colaborarea fără discernământ la orice ziar” – Da, am scris pentru diverse ziare, de diverse orientări, dar nu aveam nici o treabă cu încăierările între ziare. Eram responsabil pentru tot ce era scris de mine prin semnătura mea, deci, personal, și peste tot scriam ce gândeam și ce vroiam să spun. Faptul că am colaborat anul trecut cu „Nașe slovo” nu înseamnă că am împărtășit viziunile și gusturile lui Guzik. Eu colaborez cu acel ziar cu care mi-i plăcut să colaborez, unde regăsesc un bun și onest colegiu redacțional. Eu niciodată n-am îmbrăcat „ochelarii de cal” ai ziarelor chișinăuene și niciodată nu îi voi îmbrăca.

3. În afară de opere artistice, eu, adevărat, am scris și articole politice, și foiletoane actuale, deci, am făcut tot aceea ce am făcut întotdeauna la Petersburg, unde am avut o secțiune personală în partea publicistică a revistei „Sovremennii mir” și a ziarelor „Den” și „Rec” <...>.

4. <...> Nu am făcut niciodată publicitate prietenilor mei, eu pur și simplu mă bucuram de succesele lor. <...> Puțină publicitate am făcut cărții lui Verșovski „Râsul în amurg”. Dar am vrut doar să-l ajut puțin. Nu mai mult. El n-a îndreptățit așteptările mele. Dar asta nu e vina mea <...>.

6. Atitudine arogantă față de intelectualitatea scriitoare și cititoare. În primul rând, ea nu există. Sunt doar câțiva intelectuali, și față de ei întotdeauna am avut o atitudine impecabilă și prietenească <...>.

Previn: anonimilor mai mult nu le voi răspunde nici un cuvânt. Sau voi răspunde grupului unit al lui Vijinski, Verșovski și Mitkevici [6, p. 3].

În acest text este vorba despre personaje reale din viața politică și culturală basarabeană, care au intrat în anturajul său, precum, de exemplu, Jaque Nouar (Iacov Oksner) – foiletonist, poet și satiric chișinăuian, și Anatoli Verșovski – poet nuvelist, ziarist, redactor și om de litere: au fost colegii lui Leonid Dobronravov. Iu. I. Guzik – redactor (împreună cu V. G. Cijevski) al ziarului social-politic, literar și economic „Nașe Slovo”, care a apărut la Chișinău în anii 1920–1923. Aici trebuie să menționăm că la acel moment avea loc o confruntare între „Nașe slovo” și ziarul „Bessarabia” (cotidian social-politic, economic și literar, apărut între 1919 și 1923), al cărui redactor pe atunci era Leonid Dobronravov. Datorită lui Dobronravov, care a atras spre colaborare scriitori ruși de renume, ediția căpătase o ținută literară elevată². „Încăierările intestinale gazetărești”, despre care cu decepție amintește Dobronravov, complicau destul de serios viața scriitorului, îl împiedicau în lucru, și în mare măsură au influențat decizia sa de a părăsi Chișinăul. Nu este surprinzător că L. Dobronravov în repetate rânduri s-a adresat temei oamenilor de litere basarabeni în publicistica sa critică: de exemplu, publicația „Literații” – articol critic, consacrat oamenilor de litere locali, care s-au activizat în ajunul campaniei elec-

torale. Scriitorul se uimea cum sub „o formă nu întotdeauna gramatical corectă” se ascundea atâta „răutate provincială mărunță”. Examinând creația literaților locali, el constată că ei sunt totalmente privați de „gustul literar”, „simțul frazei”, „eleganța discursului”.

În acest caz, Dobronravov nu doar identifică provincialitatea cu „înapoierea”³, în aprecierile lui apare și un reproș privind o anumită limitare și îndepărtare de canoanele literare – pentru că *cuvântul, sacru în esența sa, a fost acomodat pentru scopuri meschine* (!). El îi compătimizește pentru culmea mizeriei vieții spirituale și a lumii interne: *Nu poți să-i judeci, e injust. Dar se poate și trebuie să-i compătimiți, să-i compătimizești din toată inima, pentru că „nu știu ce fac”*.

Viața la Chișinău, cu toată implicarea deplină în lucru, și marea susținere și chiar venerare din partea comunității culturale locale (atât ruse, cât și românești), era totuși foarte apăsătoare pentru scriitor. Dobronravov așa și nu „a coborât de pe olimpul” boemei din Petersburg și n-a reușit să se adapteze pe deplin la realitățile locale. *Multe lucruri în Basarabia sunt ciudate. Basarabia niciodată nu s-a evidențiat prin unitate. Peste totul e ceartă și dezbinare*, scrie el în schița „Studentescul”, consacrată unei serate de caritate la Chișinău. Basarabia n-a devenit pentru el casă: *Inima m-a atras afară de aici, din acest sac de piatră, numit oraș, cu a sa deprimare, deșertăciune, platitudine cotidiană, cu al său necaz, injustiție și resentimente* [6, p. 3]. În 1924 el definitiv pleacă din Chișinău la Paris, care la acel moment era capitala culturală a emigrației ruse și unde-l aștepta deja „cotidianul parizian”, despre care va scrie în schițele publicate în ziarul emigrației ruse „Rodnaia zemlea”. Trebuie să menționăm că, în calitatea sa de scriitor, Dobronravov, și în perioada „chișinăuiană”, și în cea „pariziană”, a existat într-o măsură considerabilă, în spațiul memoriei, deci nereușind să-și găsească casa în emigrație, el s-a întru-chipat în subiectele sale nostalgice legate de Petersburg (romanul „Cneazul veacului”, povestirile „Zilele Petersburgului”, „Lumina lină”, „Ninge”).

Astfel, apelând doar la unele aspecte ale „culturii cotidianului” a societății basarabene a anilor ’20 în schițele lui Leonid Dobronravov (Donici), noi avem posibilitatea să contribuim la reconstrucția atmosferei timpului istoric concret, a primilor ani ai perioadei interbelice, precum și la studiul particularităților formării mentalității basarabene.

Note

¹ În limba română, Dobronravov, sub pseudonimul Leon Donici, în afară de renumitele schițe *Revoluția rusă*, a mai publicat câteva culegeri de povestiri și schițe, numele său ocupând un loc însemnat în analele literaturii românești și întotdeauna a atras atenția cercetătorilor români. A se vedea: G. Călinescu. Istoria literaturii române de la origini până în prezent. București, 1986; Nicolae Iorga. Oameni cari au fost. V. 3, București, 1936; Muzică și poezie. Revista filarmonicii. Publicație editată de Fundația cultu-

rală regală, nr. XI, 1935; nr. IV, 1937; Nichifor Crainic. Zile albe, zile negre. București, 1991; Ov. S. Crohmălniceanu. Postfață la: Leon Donici. Revoluția rusă. București: Ed. Fundației Culturale Române, 1996; Ana-Maria Brezuleanu. Leon Donici. In: Revista de Istorie și Teorie Literară. București, XLI, 1993, nr. 3-4, p. 357-361; Rătăcind între două lumi. Prefață la Marele Arhimedes. București: Ed. Fundației Culturale Române, 1997.

² Aici au fost publicate povestirile lui A. Kuprin, A. Avercenko, M. Zoșcenko, A. Iablonovski, N. Gornii, A. Amfiteatrov, A. Fiodorov ș. a.

³ Ожегов С. Словарь русского языка. М., 1992.

Referințe bibliografice

1. Добронравов Леонид. Из Петрограда в Бессарабию. In: Бессарабия. Кишинев, 1920, № 136, p. 2.
2. Добронравов Леонид. Письма из уединения. In: Бессарабия, 1920, № 91, 24 апреля 1920, № 92-95, p. 2.
3. Добронравов Леонид. Трагедия жизни. In: Бессарабия, 1920, № 99, p. 2.
4. Добронравов Леонид. О критике. In: Бессарабия, 1920, № 120, p. 2.
5. Добронравов Леонид. О литературе. In: Бессарабия, 1920, № 140, p. 2-3.
6. Добронравов Леонид. Нечаянная радость. In: Бессарабия, 1922, № 3, p. 3.
7. Добронравов Леонид. Темный спутник. In: Бессарабия, 1922, № 10, p. 4.
8. Добронравов Леонид. Студенческое. In: Бессарабия, 1922, № 12, p. 3.
9. Добронравов Леонид. Театр и музыка. In: Бессарабия, 1922, № 13, p. 2.
10. Добронравов Леонид. Обиженный. In: Бессарабия, 1922, № 16, p. 2.
11. Добронравов Леонид. Советы короля. In: Бессарабия, 1922, № 20, p. 2.
12. Добронравов Леонид. Бесстыдство. In: Бессарабия, 1922, № 27, p. 2.
13. Добронравов Леонид. Силуэт. In: Бессарабия, 1922, № 34, p. 3.
14. Добронравов Леонид. Литераторы. In: Бессарабия, 1922, № 47, p. 3.
15. Добронравов Леонид. К концерту 5 марта. In: Бессарабия, 1922, № 52, p. 3.
16. Добронравов Леонид. Обвинительный акт. In: Бессарабия, 1922, № 54, p. 2.
17. Барбакова К. Г., Мансуров В. А. Проблема повседневности и поиски альтернативной теории социологии. In: ФРГ глазами западногерманских социологов: Техника – интеллектуалы – культуры. М., 1989.
18. Ким М. Н. Технология создания журналистского произведения. СПб., 2001.
19. Клишина О. С. Этнологическое изучение художественного текста биографическим методом (на примере прозы А. П. Чехова). In: Вестник Тамбовского университета. Тамбов, 2011, № 3, p. 203-207.
20. Козлова Н. Н. Повседневность. In: Новая философская энциклопедия: в 4-х тт. Т. 3. М., 2001.
21. Кондаков И. In: История культуры повседневности

России. СПб., 2000.

22. Культурология. XX век: Энциклопедия в 2-х тт. Под ред. С. Я. Левит. СПб., 1998.

23. Отставнова И. В. Пространство российской провинции («Жизнесмыслы»): Дисс. ... канд. культуролог. наук: 24.00.01 Саранск, 2006. 150 с.: <http://www.dslib.net/teorja-kultury/prostranstvo-rossijskoj-provincii.html> (vizitat 3.02.16).

24. Скворцова А. Ю. Русские Бессарабии: Опыт жизни в диаспоре (1918–1940). Кишинев, 2002.

25. Федоров А. М. Кишиневские негативы. In: Наша речь. Бухарест, 1924, № 170, p. 3.

References

1. Dobronravov Leonid. Iz Petrograda v Bessarabiya. In: Bessarabiya. Kishinev, 1920, № 136, p. 2.
2. Dobronravov Leonid. Piș'ma iz uedineniya. In: Bessarabiya, 1920, № 91, 24 aprela 1920, № 92-95, p. 2.
3. Dobronravov Leonid. Tragediya zhizni. In: Bessarabiya, 1920, № 99, p. 2.
4. Dobronravov Leonid. O kritike. In: Bessarabiya, 1920, № 120, p. 2.
5. Dobronravov Leonid. O literature. In: Bessarabiya, 1920, № 140, p. 2-3.
6. Dobronravov Leonid. Nechayannaya radost'. In: Bessarabiya, 1922, № 3, p. 3.
7. Dobronravov Leonid. Temnyy sputnik. In: Bessarabiya, 1922, № 10, p. 4.
8. Dobronravov Leonid. Studencheskoe. In: Bessarabiya, 1922, № 12, p. 3.
9. Dobronravov Leonid. Teatr i muzyka. In: Bessarabiya, 1922, № 13, p. 2.
10. Dobronravov Leonid. Obizhenny. In: Bessarabiya, 1922, № 16, p. 2.
11. Dobronravov Leonid. Sovety korolya. In: Bessarabiya, 1922, № 20, p. 2.
12. Dobronravov Leonid. Besstydstvo. In: Bessarabiya, 1922, № 27, p. 2.
13. Dobronravov Leonid. Siluet. In: Bessarabiya, 1922, № 34, p. 3.
14. Dobronravov Leonid. Literatory. In: Bessarabiya, 1922, № 47, p. 3.
15. Dobronravov Leonid. K kontsertu 5 marta. In: Bessarabiya, 1922, № 52, p. 3.
16. Dobronravov Leonid. Obvinitel'nyy akt. In: Bessarabiya, 1922, № 54, p. 2.
17. Barbakova K. G., Mansurov V. A. Problema povsednevnosti i poiski al'ternativnoy teorii sotsiologii. In: FRG glazami zapadnogermanskikh sotsiologov: Tekhnika – intellektualy – kul'tury. M., 1989.
18. Kim M. N. Tekhnologiya sozdaniya zhurnalistского произведения. SPb., 2001.
19. Klishina O. S. Etnologicheskoe izuchenie khudozhestvennogo teksta biograficheskim metodom (na primere prozy A. P. Chekhova). In: Vestnik Tambovskogo universiteta, Tambov, 2011, № 3, p. 203-207.
20. Kozlova N. N. Povsednevnost'. In: Novaya filosofskaya entsiklopediya: v 4-kh tt. T. 3. M., 2001.
21. Kondakov I. V. Istoriya kul'tury povsednevnosti

Rossii. SPb., 2000.

22. Kul'turologiya. XX vek: Entsiklopediya v 2-kh tt. / Pod. red. S. Ya. Levit. SPb., 1998.

23. Otstavnova I. V. Prostranstvo rossiyskoy provintsii («Zhiznesmysly»): Diss. ... kand. kul'turolog. nauk: 24.00.01 Saransk, 2006. 150 p.: <http://www.dslib.net/teorja-kultury/prostranstvo-rossijskoj-provincii.html>

24. Skvortsova A. Yu. Russkie Bessarabii: Opyt zhizni v diaspore (1918–1940). Kishinev, 2002.

25. Fedorov A. M. Kishinevskie negativy. In: Nasha rech'. Bukharest, 1924, nr. 170, p. 3.

Irina Ijboldina (Chişinău, Republica Moldova). Cercetător științific, Centrul de Etnologie, Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei.

Ирина Ижболдина (Кишинев, Республика Молдова). Научный сотрудник, Центр этнологии, Институт культурного наследия, Академия наук Молдовы.

Irina Ijboldina (Chisinau, Republic of Moldova). Researcher, Centre of Ethnology, Institute of Cultural Heritage of the Academy of Sciences of Moldova.

E-mail: ijboldinairina@gmail.com

*Елена МАРУШИАКОВА,
Веселин ПОПОВ*

ВАЛЕРИЙ САНАРОВ – ЖИЗНЬ, ТВОРЧЕСТВО, ЛЕГЕНДЫ

Rezumat

Valeri Sanarov – viața, creația, mituri

În articolul dat este prezentată viața și opera științifică a romologului V. I. Sanarov, care a activat în perioada anilor 1960–1970 – o perioadă dificilă în dezvoltarea științei romologice în Rusia și Europa de Est. El a publicat câteva articole în ediții științifice și peste hotare, s-a însurat cu o țigancă și brusc a dispărut din câmpul vizual colegilor. Autorii prezintă date biografice și de creație ale lui V. I. Sanarov în baza corespondenței, amintirilor, surselor din Internet și altor informații.

Cuvinte-cheie: V. I. Sanarov, romolog, viața și creația, mituri.

Резюме

Валерий Санаров – жизнь, творчество, легенды

Статья рассказывает о жизни и научном творчестве цыгановеда В. И. Санарова, деятельность которого пришлась в основном на 1960–1970-е гг. – трудный период для развития цыгановедения в России и Восточной Европе. Опубликовав несколько статей в российских и международных научных журналах, он женился на цыганке и внезапно исчез из поля зрения коллег. На основе переписки с В. И. Санаровым, сведений коллег, информации из интернет-рассылки и других источников авторы представляют основные этапы необычной биографии и творческой судьбы этого ученого, а также пытаются осветить обстоятельства его смерти.

Ключевые слова: В. И. Санаров, цыганолог, жизнь и творчество, легенды.

Summary

Valery Sanarov – biography, creation, legends

The article presents the life and scientific work of V. I. Sanarov, scholar in the field of Gypsy studies, who actively worked in the 1960s and 1970s. This was a difficult period

in the development of Gypsy studies in Russia and Eastern Europe. After publishing several articles in Russian and international journals, he married a Gypsy woman and suddenly disappeared from the sight of colleagues. Based on the personal correspondence, the memories of colleagues, Internet and other sources, the authors examine the main stages of V. I. Sanarov's unusual biography and creation.

Key words: V. I. Sanarov, Romany studies researcher, biography and creation, legends.

Оглядываясь назад, на годы нашей студенческой и аспирантской молодости – а это было более трех десятилетий назад – мы вспоминаем, как впервые открыли для себя автора Валерия Санарова. В те годы научная литература из области общественных и гуманитарных наук, опубликованная в странах Запада, была труднодоступна для всех нас, живших в странах так называемого социалистического лагеря, из-за ограничений идеологического характера. А что касается темы, которая нас специально интересовала уже тогда: история и этнография цыган, надо отметить, что с ней ситуация была еще более сложной. Из-за противоречивых изменений в государственной политике по отношению к цыганам в отдельных социалистических странах Восточной Европы цыганская тема везде занимала периферийную позицию, не считалась важной, значимой и заслуживающей внимания. Конкретно в нашей стране, Болгарии, в 80-е гг. XX в. она была полностью закрыта, так как в процессе создания «единой болгарской социалистической нации» политическим решением властей официально считалось, что в Болгарии просто нет цыган.

В этой ситуации, когда реально доступных нам цыгановедческих работ было крайне мало, две статьи Валерия Санарова, опубликованные в журнале «Советская этнография» [3, с. 32-45; 4, с. 59-67], стали для нас настоящим открытием. Не будет преувели-